

FAKULTETA ZA STROJNIŠTVO

Katedra za tribologijo in sisteme vzdrževanja

Bojan Podgornik, Jože Vižintin

MEHANIKA KONTAKTA

Skripta
Univerzitetni študij

Ljubljana, 2010

ftp://www.ctd.fs.uni-lj.si/Mehanika_kontakta/Skripta/

Vsebina

1. Uvod	1
1.1 Tribološki kontakt	1
1.2 Površine v tribološkem kontaktu	2
1.2.1 Fizikalna narava površin	3
1.2.2 Oblika površine	5
1.2.3 Kristalna struktura	12
1.2.4 Kemijске vezi v trdnih snoveh	13
1.2.5 Interakcije med površino in okolico	14
1.3 Tribološke lastnosti	16
1.3.1 Trenje	16
1.3.2 Obraba	17
2. Napetostno deformacijsko polje v tribološkem kontaktu	21
2.1 Uvod	21
2.2 Geometrija ne-skladnih površin v kontaktu	22
2.3 Napetosti na in pod površino	24
2.3.1 Čista linijska obremenitev	24
2.3.2 Porazdeljena normalna obremenitev	28
2.3.3 Enakomeren normalni tlak	30
2.3.4 Pol-eliptična porazdelitev tlaka ali Hertzov kontakt	31
2.3.4.1 Linijski kontakt	32
2.3.4.2 Točkovni kontakt	35
2.3.5 Inverzna pol-eliptična porazdelitev kontaktnega tlaka	38
2.4 Trenje na površini	40
2.4.1 Napetosti pri tangencialni obremenitvi površine zaradi trenja	40
2.4.2 Drsenje v primeru elastičnega kontakta in mikrozdrs	43
2.5 Kontakt pri kotaljenju	47
2.5.1 Kotaljenje brez upoštevanja trenja – kinematični zdrs	47
2.5.1.1 Kotaljenje dveh togih teles	47
2.5.1.2 Kotaljenje elastičnih teles	48
2.5.2 Kotalni upor	49
2.6 Obremenjevanje preko meje elastičnosti	50
2.6.1 Plastična deformacija	50
2.6.2 Elasto-plastičen kontakt	52
2.6.3 Ponavlajoče se obremenjevanje	55
2.7 Kontakt hrappavih površin	56
2.7.1 Navidezno ravne površine	56
2.7.2 Elastičen kontakt ukrivljenih hrappavih površin	60
2.8 Kontakt oplaščenih površin	61
2.8.1 Popis napetosti in deformacij ob prisotnosti prevleke	61
2.8.2 Dejanska porazdelitev kontaktnega tlaka	63
2.8.3 Porazdelitev napetosti ob prisotnosti prevleke	66
2.8.4 Karte lokalnega tečenja pri oplaščenih površinah	70
3. Oplemenitev kontaktnih površin	71
3.1 Uvod	71
3.2 Izbira metode oplemeniteva	73
3.3 Tehnologije poboljšanja	76
3.3.1 Cementacija	77
3.3.2 Nitriranje	78
3.3.3 Karbonitriranje	79

3.4 Tehnologije zaščitnih prevlek	80
3.4.1 Kemijo nanašanje ali nanašanje iz raztopinskega stanja	82
3.4.2 Nanašanje iz trdnega stanja	84
3.4.2.1 Navarjenje	84
3.4.2.2 Termično naprševanje	84
3.4.3 Nanašanje iz parne faze	85
3.4.3.1 Kemijo nanašanje iz parne faze	87
3.4.3.2 Fizikalno nanašanje iz parne faze	88
3.4.4 Ionska implantacija in nanašanje podprt z ionskim snopom	92
3.4.5 Vpliv postopka nanašanja na lastnosti prevlek	94
3.5 Osnovna razdelitev trdih prevlek	95
3.5.1 Prevleke na osnovi železovih zlitin	95
3.5.2 Prevleke neželeznih kovin in zlitin	96
3.5.3 Keramične prevleke	98
3.6 Smeri razvoja oplemenitev površin	100
3.6.1 Dodatna priprava površin za nanos trdih prevlek	100
3.6.2 Večkomponentne prevleke	101
3.6.3 Večplastne trde prevleke	102
3.6.3.1 Vmesne plasti	103
3.6.3.2 Večje število ponovljenih plasti	103
3.6.3.3 Plasti različnih lastnosti	104
3.6.4 Prevleke trdega ogljika	105
3.6.4.1 Prevleke amorfnega ogljika	107
3.6.4.2 Prevleke amorfnega ogljika z dodatkom kovinskih elementov	108
4. Tribološki mehanizmi pri oplemenitenih površinah	110
4.1 Makromehanski torni mehanizmi	110
4.1.1 Trdota prevleke	111
4.1.2 Debelina prevleke	111
4.1.2.1 Deformacija podlage	111
4.1.2.2 Nošenje obremenitve	112
4.1.3 Hrapavost površine	112
4.1.3.1 Zmanjšanje kontaktne površine in spajanje vršičkov hrapavosti	112
4.1.3.2 Utruanje neravnin	113
4.1.4 Delci v kontaktu	113
4.1.4.1 Skrivanje delcev	113
4.1.4.2 Drobiljenje delcev	114
4.2 Makromehanski obrabni mehanizmi	114
4.2.1 Adhezijska obraba in obraba zaradi utrujanja	114
4.2.2 Poškodba ali zlom prevleke	115
4.2.3 Lomljenje vršičkov	116
4.2.4 Delaminacija ali razslojevanje	116
4.2.5 Abrazijska obraba	117
4.3 Mikromehanski tribološki mehanizmi	117
4.4 Tribokemijski mehanizmi	119
4.4.1 Tvorjenje tankih mikrofilmov na trdih prevlekah	119
4.5 Mehanizmi prenosa materiala	120
5. Kontaktne primeri in oplemenitev površine	121
5.1 Drsni ležaji	121
5.2 Kotalni ležaji	122
5.3 Zobniki	123
5.4 Odrezovalno orodje	124

5.5 Preoblikovalna orodja.....	126
5.6 Biomedicinski implantanti – zglobi	127
Literatura	129